Bandholtz tábornok szobrának kálváriája

Egy jenki védte meg a románoktól a Nemzeti Múzeumot

1919. október 5-én Harry Hill Bandholtz amerikai dandártábornok a Szövetséges Katonai Misszió tagjaként megakadályozta, hogy a Budapestet ekkor már két hónapja megszállva tartó román királyi haderő kifossza a Magyar Nemzeti Múzeumot. James Loree és Nathan Horovitz amerikai ezredesek kíséretében Bandholtz olyan erélyesen lépett fel, hogy az a mai napig heves érzelmeket és reakciókat vált ki mind Budapesten, mind Bukarestben.

Ligeti Dávid

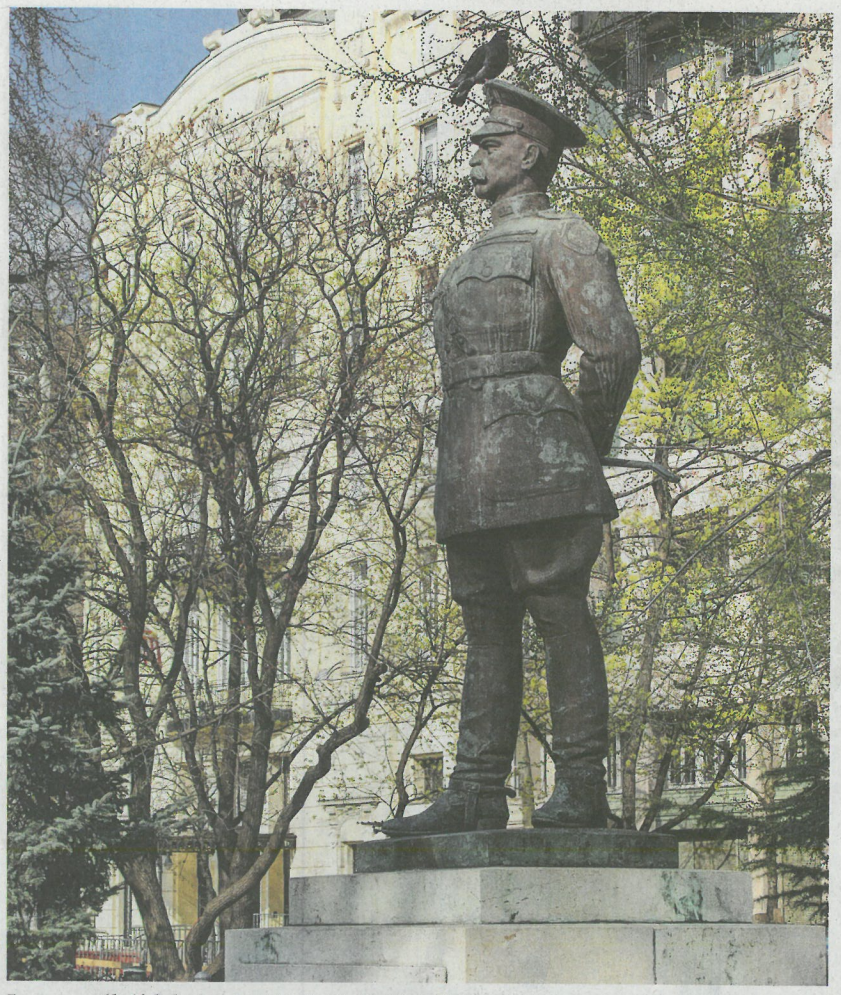

Lenne méltóbb helye is a Szabadság térnél Fotó: MTI/Jászai Csaba

A proletárdiktatúra bukása után az antant felállította a Szövetséges Katonai Missziót, ahová a négy nyugati antanthatalom egy-egy tábornokot delegált. A testületben Bandholtz rendelkezett a legalacsonyabb rendfokozattal. A misszió egyik célja volt, hogy a román megszállás hatásait mérsékelje, papíron ugyanis az antant nem engedte meg Bukarestnek, hogy a Tiszától nyugatra eső területeket szálljon meg. A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság léte, majd annak felvidéki sikerei hatására értékelték át a helyzetet Párizsban. Bandholtz három másik tábornoktársához hasonlóan lényegében komoly tiltakozás és represszió nélkül nézte végig, hogy a románok a szó legszorosabb értelmében kirabolják a legyőzött Magyarországot. Az igazság az, hogy az európai nagyhatalmakat vajmi kevéssé érdekelte hazánk sorsa, és az amerikaiak is inkább csak becsületből, semmint reális politikai érdekek mentén álltak ki Magyarország mellett.

1919. október 5-én délután hat órakor Constantin Serbescu tábornok tisztek és civilek csoportja kíséretében megjelent a Nemzeti Múzeum előtt tizennégy teherautóval. Bandholtz azonban visszavonulásra kényszerítette a románokat, és lepecsételte a múzeumi raktár ajtaját. – Mivel a Szövetséges Katonai Bizottság felelős a budapesti Magyar Nemzeti Múzeumban található valamennyi tárgyért, a kulcsot a soros elnök, Bandholtz tábornok, az amerikai képviselő vette magához – fogalmazott.

A Nemzeti Múzeum megvédése során kijelentette: amennyiben a misszió nem támogatja döntését, „személyesen vállalok magamra minden felelősséget, és kijelentettem, hogy mindazt, amit tettem, amerikai képviselőként tettem". Különösen irritálta, hogy a románok összevissza hazudoztak a megszállás célját, módját érintően. E körön belül is különösen zavarta Ion Bratianu személye, azé a román államférfiúé, aki néhány nappal az 1916-os offenzíva előtt szemrebbenés nélkül hazudta a Monarchia bukaresti követének, Ottokar Czerninnek: Románia nem szándékozik megtámadni a Monarchiát. Így aztán Bandholtz joggal állapította meg 1919 őszén: „Valóban, a román igazságmondás Münchhausen bárót megdicsőült George Washingtonként állítja be." Az antant többi tábornokához hasonlóan tehát Bandholtz is kifejezetten negatív véleménnyel volt a románokról, akiket balkáni söpredéknek tartott.

Bandholtzot olyan mértékű tisztelet övezte a Horthy-korszak folyamán, amit angolszász részről egyedül a magyar revízió ügye mellett konzekvensen kiálló Lord Rothermere élvezett. A rendszer azonban több tényezőn nagyvonalúan átsiklott, és Horthy Miklós rendszere indokolatlan dicshimnuszokkal illette a tábornokot. Kultuszának része volt, hogy állítólag lelkesen üdvözölte Horthy 1919. november 16-i bevonulását. A valóságban Bandholtz csupán egy korrekt katona volt, aki becsületesen látta el feladatát. Bizonyította ezt öt héttel később bizalmas körben tett nyilatkozata: „Magyarország román megszállásából ítélve kis latin szövetségeseink egy Mississippi folyóbeli ragadozó hal kifinomult fosztogató étvágyával rendelkeznek, egy fiatal kakukkmadár lovagi ösztönével s ugyanazzal az igazság utáni vágyakozással, mint amilyen vágyakozást egy tengeribeteg tanúsít sertéshús és bab iránt."

Bandholtzot 1919. december 13-án felmentették budapesti beosztásából, de az országot csak 1920. február 10-én hagyta el a Párizsba utazó magyar békedelegációval együtt.

Mint minden nagy formátumú ember, úgy az 1923 után már vezérőrnagyi rendfokozattal bíró Bandholtz is akkor váltott ki jelentős hatást, amikor már régen nem élt. Bő két emberöltővel 1919 után, amikor 1978-ban az amerikaiak visszaadták a Szent Koronát, Bandholtz személye volt az egyik ok, amiért az állampárt megtiltotta, hogy nemzeti főereklyénk visszaadását a Magyar Televízió élőben közvetítse. A Cyrus Vance külügyminiszter által vezetett USA-deputáció érkezése előtt, az előkészítő tárgyalások folyamán ugyanis az amerikaiak többször utaltak arra – és ebben tökéletesen igazuk is volt –, hogy a meglehetősen viharos XX. századi amerikai–magyar relációban Bandholtz tette a kétoldalú kapcsolatok egyik csúcspontját képezte. Az MSZMP KB azonban félt attól, hogy a tábornok említése is kiélezi a magyar–román kapcsolatokat: itt a szokásos, „a szomszédos népek érzékenységére való tekintettel" mantra jelentkezett. Végül ez az ügybuzgalom feleslegesnek bizonyult, hiszen Vance-ék nem emlékeztettek 1919. október 5-re.

Bandholtz személyes érdemei, karakán és férfias kiállása azonban nem változtat azon a szomorú tényen, hogy a tábornok azon Egyesült Államok katonája volt, amely 1917. december 7-én hadat üzent az Osztrák–Magyar Monarchiának, azaz hazánknak. Az amerikai agresszió válasz volt a Monarchia olaszokkal szemben vívott defenzív háborújának egyetlen sikeres ellentámadására, a caporettói áttörésre. Az amerikaiak, élükön Woodrow Wilson elnökkel a következő hónapokban sikeresen bomlasztották fel a Monarchiát és törölték le a térképről a Szent István-i birodalmat a novus ordo seclorum jegyében. Ezt az országot ugyanis 1918–1919 elején a wilsonizmus mákonya tette tönkre, hasonló károkat okozva, mint a bolsevik proletárdiktatúra.

Bandholtz szobrának fentiek fényében nem sok keresnivalója lehet a Szabadság téren. Amikor a Horthy-korszak folyamán – azaz 1936-ban – felavatták Ligeti Miklós művét, a világháborúban megalázott nemzet joggal fejezte ki háláját és tiszteletét ezen a módon. Emlékeztetnünk kell azonban arra, hogy 1936 Szabadság tere nem napjaink Szabadság tere volt, hiszen gyökeresen eltérő emlékezetpolitika alakította ki a közteret, amelyet aztán az 1945 utáni bolsevik rendszerváltoztatás a szó legszorosabb értelmében eltörölt a föld színéről. Természetesen nemcsak a Magyar Fájdalom Szobrának, valamint a trianoni katasztrófára emlékeztető emlékműnek, hanem az „imperialista" Bandholtz szobrának is távoznia kellett a térről, igaz, utóbbinak csak 1949-ben. A szobrot végül a haláltusáját vívó Kádár-rendszer részlegesen restaurálta még 1989-ben, szimbolikus módon elismerve az Egyesült Államok gazdasági érdemeit, hiszen az 1970-es évek végétől jelentős mértékben az amerikaiak által kihelyezett hitelek tették lehetővé „progreszszív" szocialista rendszerünk fenntartását, amit világbanki, illetve IMF-tagságunkkal is biztosítottak.

1989. július 6. nem pusztán Kádár János halálának, Nagy Imre és mártírtársai rehabilitációjának, hanem e szobor újjáavatásának a napja lett. Mindent egybevetve: e bátor és tiszteletre méltó úriember szobra – a Ligeti által 1936-ban létrehozott formában – sokkal méltóbb helyet nyerhetne a bandholtzi emlékezetes tett helyszínén, vagyis a Múzeumkertben.

EZ TÖRTÉNT SZÁZ ÉVE

Lukács György, a büró Szamuelyje

Az ország közvéleménye és a sajtó változatlanul felfokozott érdeklődéssel fordul a kommün idején elkövetett bűncselekmények feltárása és a tettesek büntetőjogi felelősségre vonása felé. A lapok beszámolnak az önkényuralom alatti betiltásukig elszenvedett megpróbáltatásaikról.

A Magyarország betekintést nyújt abba, hogyan készült a lap a kommün idején. „Megparancsolták, hogy rendelkezéseiket dicsérjük, hadi vereségeiket szépítsük, otromba gaztetteiket mentegessük. [...] Szellemileg besoroztak bennünket a Vörös Hadseregbe, aki pedig megtagadta volna az engedelmességet, arra börtön várt, családjának otthonából való kilakoltatása, az élelmiszerjegyek bevonása. [...] A munkának és a gondolat szabadságának ezt a megcsúfolását betetőzte azonban Lukács György népbiztosnak, a büró e Szamuelyjének, egy bárgyú és gonosz kegyetlenséggel telített sihedernek rendelete. Ez a beteg fantáziájú ember halálos gyűlölséggel volt írók és hírlapírók iránt, akik között az ő penna- és elméletrágó dilettáns tehetségtelensége sosem érvényesülhetett. [...] naponta ő parancsolta meg, hogy ki mit írjon, kit bántson és rágalmazzon, mit hazudjon. Mindezt persze névvel. Míg a gyáva gonosztevő, Lukács György, naponta névtelenül lázított gyilkosságra és rablásra a Vörös Ujságban, addig polgári újságírók és írók nevükkel voltak kötelesek fedezni a haramiaprogramot. A pártlapok írói névtelenségbe rejtőzhettek, de a proletárirodalomra kényszerített polgári publicisták nevükkel voltak kénytelenek ellenjegyezni a Lukács úr diktandóját."

Vihart kavar Fehéri Armand könyve, A vesztegető forradalom, amely éppen a Károlyi-féle vezetéssel, majd a proletárdiktatúrával kollaboráló, azoktól külön pénzeket elfogadó újságírókról szól. A Friss Ujság szeptember 30-i számában „jelentéktelen kis füzet"-nek titulálja a munkát, amely „nem tartalmaz egyebet, mint azoknak az íróknak és újságíróknak névsorát, akik a Károlyi-forradalom, majd később a bolsevizmus alatt kénytelenek voltak megélhetésükért dolgozni és munkájukért pénzt is fogadtak el". Majd arról írnak: „A könyv megjelenéséből egyébként már »ügy« is lett, amelynek csattanós befejezése volt. A könyvben megtámadott Gellért Oszkár, volt sajtófőnök felesége szerdán délelőtt megleste Fehéri Armandot a Sólyom-utcában, a P. H. szerkesztősége előtt és heves szóváltás után boxerrel az arcába vágott. Fehérit menten elöntötte a vér." Megtudjuk: Fehérit a mentők ellátták, a Károlyi-kormány volt sajtófőnökének felesége ellen pedig a rendőrség a kihallgatása után megindította az eljárást. A Pesti Hírlap másként látja a kötetet, mivel szerinte „hiteles adatok alapján a politikai kormányzat egyik legsötétebb és legcsúnyább részletébe világít be: a titkos rendelkezési alapok világába". Végigveszi a cikk, Károlyi Mihály november 4-től menynyi pénzt vett ki a költségvetésben rögzített 200 ezer koronás rendelkezési alapból és azon túl, a törvényt megsértve, majd összegez: „Kilenc hét alatt 3 266 000 koronát rabolt el Károlyi Mihály kormánya az állampénztárból." Az írás felemlegeti, hogy a szakszervezetté átalakult „Újságírók szabadszervezete" végrehajtó-bizottságának tagjai, így Gábor Andor is „a Pesti Hírlap ellenzéki és nemzeti irányának megváltoztatását követelték [...] és az épületben január 23-án a kormány sajtófőnöke, Gellért Oszkár »miniszteri tanácsos« (korábban a Pesti Hírlap munkatársa) által az utcai tömeg segítségével véghezvitt rombolás után azzal érveltek, hogy a Pesti Hírlap szerkesztősége tagjainak személyi biztonsága érdekében szükséges a lap irányának megváltoztatása és a tömeg által óhajtott politika követése, különben újabb rombolás fog bekövetkezni és a tömeg senki életét sem fogja kímélni. A zsarolók állandóan azt hangoztatták, hogy ők önzetlenül kérnek beleszólást a Pesti Hírlap ügyeibe. Ezt az önzetlenséget legjobban tanúsítja az a nyugta, mely alább következik: Nyugta 1000.– K, azaz Egyezer koronáról, mely összeget cenzori minőségben teljesített 10 éjszakai munkáért (kocsiköltség, vacsora és munkadíj) címén a mai napon Herczeg Géza úrtól átvettem. 1919. április 1. Gábor Andor."

Forrás: Wikipedia

Az országot július 4-én elhagyó Károlyi Mihály titkos pénzügyei napvilágra kerülnek. Az Ujság arról számol be, hogy „bécsi és külföldi lapjelentések szerint 4-5 millió korona értékű különféle értékpapírt és pénzt vitt magával". Mint közlik: a kormányzótanács engedélyezte, hogy Károlyi és neje minden vagyonukat felvehessék a bankokban, s az átiratot Kunfi Zsigmond népbiztos írta alá. Kifejtik, „általában azzal hozták összefüggésbe ezt a körülményt, hogy Kunfi ellenértéket akart juttatni Károlyinak azért, mert lehetővé tette neki a tanácskormány melegalakítását. [...] Úgy tudjuk, hogy a főkapitányság is nyomozást indított a tekintetben, hogy megállapítsa, mennyi az a vagyon, amelyet Károlyi Mihály a tanácskormány jóvoltából a bankokból kiemelt és magával vitt."

A Pesti Hírlap október 5-i vezércikke így szól: „Az állampénztárban való szabad turkálás a Károlyi-korszakban kezdődött. Követeljük tehát, hogy az összes hatóságok, rendőrség, ügyészség, vizsgáló bírák korlátlan nyomozásra kapjanak fölhatalmazást és utasítást úgy a Kun-, mint a Károlyi-korszak minden bűnének kikutatására."

MEGYERI DÁVID